

Asia: VN/27993/2024

Lausuntopyyntö Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelman luonnoksesta vuosille 2026-2033

1 Johdanto

1. Johdanto

Kiitämme mahdollisuudesta lausua Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelman luonnoksesta ja tarkastelemme suunnitelmaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Toimeenpanosuunnitelma toimenpiteineen ja tavoitteineen on tärkeä myös vammaisten henkilöiden näkökulmasta. Eri tavoin vammaisia henkilöitä on tilastointitavasta riippuen 6-29 % väestöstä. Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisessä ja torjumisessa on tärkeä huomioida myös eri tavoin vammaiset henkilöt, jotka ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Tutkimusten mukaan eri ikäiset vammaiset naiset ja tytöt kokevat enemmän väkivaltaa kuin muut naiset ja tytöt sekä enemmän kuin vammaiset miehet ja pojat. Vammaiset henkilöt (sekä naiset että miehet) kokevat enemmän perheväkivaltaa kuin muu väestö.

1.1 Toimeenpanosuunnitelman valmistelu ja lähtökohdat

Vammaisfoorumi haluaa muistuttaa siitä, että Istanbulin sopimuksen artikla 4 kieltää syrjinnän esim. terveydentilan ja vamman perusteella. Artikla 12 velvoittaa ottamaan huomioon ja käsittelemään sellaisten henkilöiden erityistarpeet, jotka ovat erityisten seikkojen vuoksi haavoittuvia, ja näissä toimissa asetetaan etusijalle kaikkien uhrien ihmisoikeudet. Artikla 18 velvoittaa, että toimenpiteet palvelevat myös haavoittuvia henkilöitä [kuten vammaisia henkilöitä]. Istanbulin sopimus muistuttaa ottamaan huomioon Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista (2006).

Vammaisyleissopimus on ratifioitu Suomessa 2016 ja se velvoittaa osana muuta lainsäädäntöä. Sopimus muistuttaa vaikeista olosuhteista, joita kohtaavat ne vammaiset henkilöt, joihin kohdistuu moninkertaista tai törkeää syrjintää. Siinä nostetaan esille myös, että vammaiset naiset ja tytöt ovat usein sekä kotona että kodin ulkopuolella suuremmassa vaarassa joutua väkivallan,

vahingoittamisen tai väärinkäytösten, laiminlyömisien tai välinpitämättömien kohtelun, pahoinpitelyn tai hyväksikäytön kohteiksi. Se muistuttaa vammaisten lasten ihmisoikeuksista [LAPE] sekä sukupuolinäkökulman sisällyttämisestä.

Vammaisyleissopimus velvoittaa erilaisiin toimiin väkivallan vastaisissa ja ennaltaehkäisevissä toimenpiteissä useissa artikloissa (mm. 6 ja 7, 14–17). Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelmassa, tavoitteissa ja toimenpiteissä on pidettävä huoli siitä, että myös vammaisten naisten ja tyttöjen oikeudet huomioidaan väkivallan vastaisessa työssä. Perheväkivallan vastaisessa työssä tulee kiinnittää erityistä huomiota vammaisten henkilöiden (vammaisista naiset ja tytöt sekä vammaiset miehet ja pojat) oikeuksien toteutumiseen.

1.2 Toimeenpanosuunnitelman rakenne

Mielestämme toimeenpanosuunnitelmassa on laajasti sanoitettu sukupuolen ja erilaisten risteävien haavoittuvuustekijöiden huomioiminen, mikä on erittäin tärkeää. Merkittävää on myös, että on selkeästi tuotu esille Istanbulin sopimuksen toimeenpanossa keskeisenä tekijänä syrjimättömyys esimerkiksi vamman perusteella ja tunnistettu myös vammaisten henkilöiden haavoittuva asema väkivallan kohteena. Useat risteävät haavoittuvuustekijät voivat koskea esimerkiksi maahanmuuttajataustaista vammaista tyttöä.

On kannatettavaa, että rakenteissa, koordinaatiossa ja moniammatillisessa yhteistyössä on tunnistettu myös kansalaisjärjestöjen rooli. Tässä on tärkeää ottaa mukaan myös vammaisjärjestöt, jotta haavoittuvassa asemassa olevien vammaisten henkilöiden tilanne tulee huomioiduksi riittävästi Istanbulin sopimuksen ja edelleen vammaisopimuksen 4 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Samoin tulee tunnistaa vammaisten palveluiden ennaltaehkäisevä rooli väkivaltatyössä sekä tarve koulutukselle yhdenvertaisuuden ja haavoittuvien ryhmien huomioimisen suhteen vammaisopimuksen 16 artiklan mukaisesti.

Tietopohjan vahvistaminen on kannatettavaa, ja tietoa tulee kerätä ja raportoida myös haavoittuvuustekijät huomioiden.

1.3 Toimeenpanosuunnitelman toteutuksen koordinointi ja seuranta

Toimeenpanosuunnitelman laajentaminen pidemmälle ajanjaksolle on erittäin hyvä uudistus. Väkivallan ennaltaehkäisy vaatii pitkäjänteisyyttä ja työtä tukevia lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteita. Pidämme kannatettavana NAPE-toimikunnan jatkoa koordinoivana elimenä. Vammaisfoorumi toivoo, että viranomaisten yhteistyö järjestökentän kanssa toteutuu tosiasiallisesti ja järjestöjen asiantuntemusta hyödynnetään laajasti. Haluamme myös muistuttaa siitä, että haavoittuvat vähemmistöryhmät kuten vammaiset henkilöt otettava mukaan NApEn työskentelyyn.

Esitämme huolestamme, että väkivallan ja sen seurausten vakavuudesta ja kustannuksista huolimatta toimenpiteille ei ole osoitettu erillistä rahoitusta. Toimeenpanosuunnitelmaan on kirjattu toimenpiteitä, joita ”olisi hyvä tehdä” ja ne voivat jäädä toteutumatta. Toimenpidesuunnitelman toteutuksessa tulisikin ottaa huomioon GREVION edellytys riittävästä rahoituksesta ja henkilöstöresursseista valtakunnallisesti ja paikallisesti. GREVIO on kehottanut Suomea tukemaan myös väkivallan ehkäisyssä työskenteleviä järjestöjä ja muita toimijoita ja tekemään niiden kanssa enemmän yhteistyötä. Tämä tulisi ottaa huomioon myös järjestöille suunnatussa rahoituksessa ja resursseissa yhteistyön mahdollistamiseksi.

1.4 Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan esiintyvyys

Toimeenpanosuunnitelmassa on laajasti tunnistettu erilaisia risteäviä haavoittuvuustekijöitä omaavien kuten toimintarajoitteisten henkilöiden väkivaltakokemukset. Tämä sanoitus on erittäin tärkeää, jotta väkivallan kokemuksia ehkäiseviä toimenpiteitä voidaan suunnata myös esimerkiksi haavoittuvassa asemassa oleville vammaisille henkilöille.

2 Tavoitteet ja toimenpiteet

2 Tavoitteet ja toimenpiteet

Toimeenpanosuunnitelmassa kuvattu seuranta on kannatettavaa. Indikaattoreissa on tärkeää tunnistaa myös erilaiset risteävät haavoittuvuustekijät kuten vammaisuus.

2.1 Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ennaltaehkäisy

Toimeenpanosuunnitelmassa on hyvin huomioitu risteävän syrjinnän riskissä olevat tytöt kuten vammaiset tytöt sekä haavoittuvien ryhmien kuten vammaisten erityispiirteet väkivaltakokemuksista ja avuntarpeissa.

Tavoitteen 1 mukaista tietoisuuden ja ymmärryksen lisäämistä tarvitaan myös vammaisiin naisiin kohdistuvasta väkivallasta sekä vammaisiin naisiin ja miehiin kohdistuvasta perheväkivallasta. Vammaisten kokema väkivalta koskee tasa-arvon lisäksi yhdenvertaisuutta. Tavoitteen mukaiset toimenpiteet ovat kannatettavia, ja niissä on tärkeää muistaa esteettömyys ja saavutettavuus sekä vammaiset henkilöt haavoittuvana ryhmänä ja heitä edustavat järjestöt asiantuntijoina.

Tavoitteen 2 mukaiset toimenpiteet ovat kannatettavia. Myös niissä tulee ottaa huomioon materiaalien representaation moninaisuus ja että vammaisia henkilöitä ei jätetä ulkopuolelle vaan otetaan mukaan haavoittuvuustekijät huomioiden. Toimenpiteessä 1.9 mainitun moniperusteisen syrjinnän huomioiminen tärkeää.

Tavoitteen 3 mukainen koulutus on kannatettavaa ja sen on tärkeää sisältää myös osioita haavoittuvista ryhmistä kuten vammaisista henkilöistä sekä heidän kokeman väkivallan erityispiirteistä. Koulutusta tulee kohdentaa myös vammaisia henkilöitä työssään kohtaaville ja vammaisjärjestöt mukaan ottaen.

2.2 Väkivallan uhrien tuki ja palvelut väkivallan kaikille osapuolille

Vammaisfoorumi pitää erittäin hyvänä sitä, että GREVIO pitää tärkeänä, että väkivallan kokijoiden erityispalvelut ovat vammaisten naisten saatavilla.

Tavoitteen 4 toimenpiteissä on kannatettavaa, että huomioidaan haavoittuvassa asemassa olevat naiset ja tytöt, joihin kuuluvat myös vammaiset naiset ja tytöt, sekä väkivaltapalvelujen viestinnän ja tiedottamisen saavutettavuus. Esitämme, että toimenpiteille osoitetaan riittävä rahoitus.

Toimenpide nro 2.4 voisi lisätä selkokielen saamen ja viittomakielen lisäksi. Toimenpide nro 2.5 päihde- ja mielenterveyspalvelujen lisäksi vammaispalveluissa tulisi kehittää väkivallan kohteeksi joutumisen tunnistamista ja tukea asiakaslähtöistä palveluiden yhteensovittamista.

Tavoitteen 5 toimenpiteissä on tärkeää huomioida, että palveluiden saatavuuden lisäksi niiden esteettömyydellä ja saavutettavuudella on keskeinen merkitys haavoittuvien ryhmien kuten vammaisten henkilöiden näkökulmasta.

2.3 Väkivallan uusiutumisen estäminen ja rikosvastuun toteutuminen

Tavoitteen 6 toimenpiteet ovat kannatettavia. Toimenpiteissä (esim. riskinarvioinnissa ja suojelutarpeen arvioinnissa) tulee tunnistaa vammaiset haavoittuvassa asemassa olevana ryhmänä. Palveluiden saatavuuden lisäksi niiden esteettömyydellä ja saavutettavuudella on keskeinen merkitys vammaisten henkilöiden näkökulmasta.

Vaikka rikoslakiin on kirjoitettu rangaistuksen koventamisperusteeksi rikoksen motiivi henkilöön liittyvästä ominaisuudesta, kuten esim. vammaisuus, niin oikeuskäytännössä tätä on harvoin sovellettu. Poliisilla on keskeinen rooli rikostutkinnasta ja rikoksen motiivin selvittämisestä, mikä on ollut rikoksesta epäillyn vaikutin rikosentekopäätöksessä. Osalle vammaisista henkilöistä toisen antama apu on välttämätöntä ja näin vammaisiin henkilöihin kohdistuva rikollisuus on usein ollut ns. piilorikollisuutta. Toisaalta vammaisen henkilön kertomus tapahtumankulusta voidaan herkemmin kyseenalaistaa kuin toisen osapuolen. Fyysisesti vammaisten lasten kohdalla on tärkeää huomioida se, että ikätovereihin nähden heitä enemmän myös kosketaan avustamistoimien yhteydessä, mikä voi hämärtää hyväksytyn rajoja ja luoda mahdollisuuden kaltoinkohtelulle. YK:n vammaissopimuksen artikla 13 (Oikeussuojan saatavuus) alakohta 2. edellyttääkin sopimuspuolelta, kuten Suomelta, toimia poliisien kouluttamiseksi.

Tavoitteen 7 toimenpiteet ovat kannatettavia. Myös lasten oikeuksien ja edun toteutumisessa pitää huomioida yhtä lailla vammaiset lapset.

2.4 Toimien yhteensovittaminen ja tiedonkeruu

Tavoitteen 8 toimenpiteet ovat kannatettavia. Systemaattisessa tiedonkeruussa ja raportoinnissa tulee huomioida myös haavoittuvat vähemmistöt. Tässä on puutteita eri tavoin vammaisten henkilöiden osalta YK vammaissopimuksen artiklan 31 vastaisesti.

Yleisiä huomioita

Yleisiä huomioita

Vammaisfoorumi kiittää haavoittuvien ryhmien kuten vammaisten henkilöiden, esteettömyyden ja saavutettavuuden huomioimisen suunnitelmassa ja toivoo, että vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden toteutumiseksi väkivallan ehkäisyssä kiinnitetään läpäisyperiaatteella huomioita vammaisten henkilöiden erityistarpeisiin.

Ignatius Katri
Vammaisfoorumi ry